

Helenistički i rimski import kod Skordiska

U ovom radu analiziran je helenistički i rimski importovani materijal na skordističkim lokalitetima od III do I veka p. n. e. Razmatrana je grupa od sedamdeset nalaza sa nekropola na Karaburmi, Ajmani, Pečinama, humke na lokalitetu Krajčinovići, jame na lokalitetu Zemun Polje, kao i sa dva naselja – Gomolava i Kuzum (podnožje Petrovaradinske tvrđave). Cilj rada bio je analiza importovanog materijala, kao i utvrđivanje značenja tog importa u skordističkom kontekstu, a glavni problemi su se odnosili na definisanje karaktera i funkcije ovog materijala. Nakon analize karakteristika importovanih predmeta, pretpostavljenih mehanizama kojima je vršen proces importovanja, kao i konteksta nalaza pretpostavljeno je da su predmeti helenističkog i rimskog porekla predstavljali oznake socijalnog statusa, tj. da su služili kao potvrda identiteta skordističke elite.

Uvod

Skordisci su naseljavali prostor Pomoravlja i Podunavlja u periodu od III do I veka p. n. e. Kontakt sa Grcima i Rimljanima su najčešće ostvarivali putem ratnih pohoda, ali i putem trgovine i razmene. Odnos „centra“ i „periferije“, „civilizovanog sveta“ i „varvara“, tj. Skordiska i mediteranskog sveta može se pratiti kroz analizu importovanog materijala. Izbor predmeta koji su Skordisci importovali, način importovanja, kao i uloga koju su predmeti imali u novom kontekstu može doprineti boljem razumevanju komplekskih odnosa Skordiska i helenističko-rimskog sveta.

Analizirana grupa obuhvata 70 nalaza rimskog i helenističkog porekla, koji se datuju u period od III

do I veka p. n. e. Importovani predmeti potiču sa nekropola na Karaburmi, Ajmani, Pečinama, Novom Mestu, humke na lokalitetu Krajčinovići, jame na lokalitetu Zemun Polje, kao i sa dva naselja – Gomolava i Cusum (podnožje Petrovaradinske tvrđave).

Cilj ovog istraživanja je analiza importovanog materijala radi utvrđivanja eventualne pravilnosti u hronološkom i kontekstualnom pogledu i određivanja funkcije tog importa u skordističkom kontekstu.

Problemi koji su se javili tokom istraživanja odnose se na definisanje karaktera (trgovina/razmena, ratni plen itd.) i funkcije importovanog materijala, kao i objašnjenje procesa importovanja na osnovu karakteristika samih predmeta. Drugi problem predstavlja pojava imitacija importa, kao i predmeta izrađivanih po uzoru na rimske i helenističke.

Istraživanje je bazirano na uporednoj analizi importovanog materijala. Prilikom određivanja karaktera importa korišćena je podela na modele importovanja koju je definisao Peter Vels (Wells) i koji pokazuju na koji način je importovani materijal mogao dospeti do grobova i naselja određene zajednice. On razlikuje pet mehanizama, koji pokazuju karakter tog importa: roba dobijena razmenom, dar, (ratni) plen, najamnina i roba stečena egzogamijom. Takođe, korišćena je i Velsova klasifikacija importovanog materijala. On navodi najmanje tri vrste importa – sirovine, luksuzni predmeti i predmeti za svakodnevnu upotrebu (Wells 1996: 241).

Pregled materijala

Helenistički materijal se datuje u period od III do I veka p. n. e. i potiče sa nekropola Pećine (III vek p. n. e.), Krajčinovići (sredina II veka p. n. e. ili kasnije) i Karaburma (od kraja IV do I veka p. n. e.).

Milana Kostić (1992), Zrenjanin, Sarajevska 12, učenica 2. razreda Zrenjaninske gimnazije

Marija Marjanović (1990), Beograd, Potočka 8a, učenica 4. razreda Filološke gimnazije u Beogradu

MENTOR: Uroš Matić, student III godine Filozofskog fakulteta u Beogradu

Import je priložen u grobovima sa inhumiranim i kremiranim pokojnicima. Inhumacija se kao vid sahranjivanja u grobovima sa importom javlja samo u grobu G1-3-316 na Pećinama. Nekropola na Pećinama se datuje u III vek p. n. e. Na ovoj nekropoli pronađeno je četrdeset tri groba, od kojih je dvadeset i šest sa inhumiranim pokojnicima, a sedamnaest sa kremiranim pokojnicima (Jovanović 1985: 13). Na lokalitetu Krajčinovići nalazi se humka koja je specifična po svojoj strukturi i tipu importa koji sadrži. U centralnom delu ove humke nalazi se dvadeset pet muških i ženskih poluspaljenih pokojnika, koji su bili položeni na leđa u opruženom položaju, sa glavama na periferiji ovog kružnog krematorijuma (Zotović 1985: 101). Nekropola na Karaburmi obuhvata razdoblje od 320. godine p. n. e. do I veka p. n. e. Ukupno je pronađeno devedeset šest grobova, od kojih se samo u devet nalazi import (grobovi 11, 12, 22, 92, 97, 113, 137, 110 i 203). Karaburma je jedini lokalitet na kom je primećeno prisustvo i rimskog i helenističkog materijala.

Helenistički import je malobrojniji u odnosu na rimski. Importovani predmeti helenističkog porekla prema tipu većinom pripadaju nakitu, dok su manje zastupljeni lakrimarijumi i pribor za vino. Nakit je pronađen na lokalitetu Krajčinovići i to u vidu naušnica, prstenja, ukrasnih cevčica, dvojne igle i priveška. Naušnice su izrađene od srebrnog materijala i datuju se u III vek p. n. e. Dve imaju ukrasni deo od tordirane žice. Treća je prilično oštećena, ali levkasto prošireni kraj upućuje na zaključak da je ukrasni deo bio teriomorfog ili antropomorfog tipa. četvrti nalaz je naušnica ili privezak srcolikog oblika, rađen u tehnici filigrana i granulacije, koji svojim oblikom i načinom izrade podseća na naušnice u obliku

Slika 1. Prsten sa lokaliteta Krajčinovići (Zotović 1985: T.XXXV/2)

Figure 1. A ring found at the site Krajčinovići (Zotović 1985: T.XXXV/2)

okrenute piramide, koje su bile u modi kod Grka još u predhelenističko doba, tokom V i IV veka p.n.e. Pronađena su i dva prstena (koja se datuju pre I veka p. n. e.). Jedan od njih (slika 1), luksuzniji i složeniji, izrađen je filigranskom tehnikom i čini se da je sadržao dragi kamen, ali je izuzetno oštećen (Zotović 1985: 105).

Tri lakrimarijuma helenističkog porekla su takođe pronađena u centralnoj grobnici humke na Krajčinovićima i datuju se u drugu polovinu III i početak II veka p. n. e. (Zotović 1985: 107).

Importovani helenistički pribor za vino pronađen je na Pećinama, Krajčinovićima i Karaburmi. Na Pećinama, u grobu G1-3-316 pronađena je ojnohoa koja se datuje u prve decenije III veka p. n. e. (Jovanović 1985: 16). Nekoliko bronzanih patera pronađenih u humci na Krajčinovićima datuju se u period posle 168. godine p. n. e. (Zotović 1985: 107). Sa Karaburme potiču situla i zdela helenističkog porekla. One se nalaze u istom grobu (broj 22) i datuju se u prelazni period iz III u II vek p. n. e. (Todorović 1972: 58-60).

Ostali prilozi koji se javljaju u grobovima uz importovane predmete helenističkog porekla su najčešće keramički sudovi i nakit (Pećine, Krajčinovići, Karaburma), kao i oružje i vojnička oprema (Krajčinovići, Karaburma) (Jovanović 1985: 16; Zotović 1985: 101; Todorović 1972: 58-60).

Rimski importovani predmeti se datuju u I vek p. n. e. i potiču sa nekropola (Karaburma, Ajmane), naselja (Gomolava, Cusum – podnožje Petrovaradinske tvrđave) i jedne jame (jama sa lokaliteta Zemun Polje).

Pribor za vino je nađen u kontekstu grobova. Najbrojniji importovani nalazi su simpulumi koji su pronađeni na svim nekropolama. Na Karaburmi je pronađen jedan krater i jedna patera, a na Ajmani još i vrč rimskog porekla.

Slika 2. Simpulum iz groba 12 sa lokaliteta Karaburma (Todorović 1972: T.XLIV/4)

Figure 2. Simpulum found in grave 12 at Karaburma site (Todorović 1972: T.XLIV/4)

Simpulumi sa Karaburme su sličnih karakteristika. Loptastog su oblika, kratkog vrata i ravnog oboda. Svi su izrađeni od bronzne i približno iste forme (Slika 2), a nalaze se u grobovima 11, 12, 92, 97, 110, 137, 203 (Todorović 1972: 13-93). Pronađen je još jedan simpulum na ovoj nekropoli u grobu 36, za koji se pretpostavlja da je imitacija (Jovanović i Jovanović 1988: 81). Bronzani simpulumi iz I veka p. n. e. pronađeni su i na nekropoli u Novom Mestu (Dizdar 2002: 273), kao i u grobu 2 na Ajmani (Jovanović i Jovanović 1988: 97).

Krater je pronađen u grobu 113, a patera u grobu 92 na Karaburmi. Patera je izuzetno luksuzna, završava se u obliku stilizovane glave patke, a na nekim mestima je očuvana i pozlata (Todorović 1972: 93).

Ostale priloge iz grobova sa importovanim rimskim priborom za vino čini (prema zastupljenosti) posuđe, oružje, oruđe i nakit. Razlika u odnosu na u grobove koji ne sadrže importovani materijal je primetna u većoj zastupljenosti oružja i manjoj zastupljenosti nakita u grobovima sa importom.

Grob 92 (sadrži importovanu pateru i simpulum) je jedan, od ukupno devet grobova na Karaburmi, koji sadrže kompletnu ratničku opremu (mač, umbo, koplja, nož, kanija, verige). Svi grobovi sa importovanim simpulumima sadrže i oružje. Oružje jedino nije priloženo u grobu 113, gde je importovan krater (ostali prilozi su posude) i u grobu 110 gde se nalazi nakit (Majnarić-Pandžić 1950: 59).

Osim sa nekropola, rimski importovani materijal potiče i sa kasnolatenskih naselja Kuzum (podnožje Petrovaradinske tvrđave) i Gomolava, kao i iz jame na lokalitetu Zemun Polje. Tip nalaza koji je zastupljen u jami i naseljima je posuđe.

Jama u Zemun Polju datuje se u I vek p. n. e. U njoj se osim importovane crvene fine rimske keramike nalazi i siva latenska, rađena na kolu, keramika i rukom rađena keramika dačkog tipa. Potvrđeno je istovremena upotreba keramike sva tri tipa (Majnarić-Pandžić 1970: 60).

Najbrojniji nalazi sa naselja su zdele. Pronađeno je 12 severnoitalskih zdela, od kojih je jedna megarska, jedna tipa caccabus (duboka, bikonične forme sa spolja zakošenim obodom, crvenosmeđe pečena od prečišćene zemlje) i jedna zdelica, koja je ukrašena barbotin ornamentom i zarezima. Tri zdele imaju severnoitalske pečate (jedna ima SOLI/(MARI i dve imaju LVCCI(us)). Severnoitalske radionice nisu određene locirane, već se u dolini reke Po pretpostavlja šire područje proizvodnje (Brukner 1981:

19). Na Gomolavi su pronađene dve terra sigillate, a na Cusum-u jedna.

Sledeća vrsta nalaza po zastupljenosti su tanjiri, kojih je pronađeno šest. Tanjiri tipa catinus su srednjoitalski, aretinske izrade, dok su ostali tanjiri severnoitalski, padanske izrade. Ovaj tip tanjira (catinus) je kod Rimljana služio za serviranje mesa i ribe i ima viseći obod (Brukner 1981: 18).

italske amfore služile su za transportovanje ulja, maslinki, suve ribe, ribljih sosova i drugih tečnosti, proizvoda mediteranskog područja (Brukner 1981: 45). Na Gomolavi su pronađene dve importovane amfore.

Pored zdela, tanjira i amfora sa Gomolave potiče i pet fragmentovanih drški patera i tri drške kaserole. Od pribora za vino su konstantovana tri pehara i dva simpuluma (Brukner 1981: 37).

Diskusija

Najbolji dokaz za kontakte i interakcije između Skordiska i Mediteranskog sveta jeste prisustvo helenističkih i rimskih predmeta u skordiskičkim grobovima i na naseljima. Datovanje tog importovanog materijala pomaže nam u definisanju hronologije tih kontakata, a karakter importa i kontekst u kome se nalazi, pružaju nam informacije o vrsti tih kontakata i njihovom značaju za skordističke zajednice.

Postavlja se pitanje kako je taj import dospelo u grobove i na naselja. Renfrju (Renfrew) je definisao modele koji pokazuju na koje se sve načine materijal može importovati i razlikuje pet mehanizama, koji pokazuju karakter tog importa: roba dobijena razmenom, dar, (ratni) plen, najamnina i roba stečena egzogamijom (Wells 1996: 241).

Razmena je glavni mehanizam kada je u pitanju zamena gotove robe za neku sirovinu. Rimski geograf Strabon piše o Skordiscima, koji u Akvileji razmenjuju robove, stoku i kože za vino i maslinovo ulje (Todorović 1992: 109). Postoje arheološki dokazi da su Skordisci naseljavali ne samo prostor Podunavlja, već i zapadnije delove Balkanskog poluostrva. Nekropola na lokalitetu Novo Mesto u Sloveniji se nalazi relativno blizu grada Akvileje, a rimski import je na njoj zastupljen u vidu simpuluma. Na osnovu ovih arheoloških potvrda, Strabonova beleška o razmeni koju su Skordisci vršili u Akvileji može se smatrati relevantnom.

Ekonomski odnosi, a i kulturni odnosi koji ih prate, mogu se posmatrati kroz ideju o sferama raz-

mene koja uključuje postojanje sfere dobara za opstanak, prestižnih dobara i prava na ljude (Kopytoff 2000: 382). Prema Strabonu, Skordisci su razmenjivali robu iz egzistencijalne sfere i sfere prava na ljude za robu iz sfere prestižnih dobara. Dakle, Skordisci su robu iz sfere prestižnih dobara pretpostavljali onoj iz egzistencijalne i sfere prava na ljude, ili je bar smatrali ekvivalentnom. Osim što govori o velikom značaju stranih predmeta, ovaj podatak doprinosi definisanju socijalne grupe koja je ostvarivala kontakte, vršila i kontrolisala transakciju i na kraju i koristila luksuzne importovane predmete. U pitanju je elita. Skordistički poglavari su jedini bili u mogućnosti da kontrolišu sistem razmene. Prestižna dobra u čiji su posed dolazili ovim putem bila su neophodna za razvoj ratničkih poglavarstva. Mediteranski gradovi-države upravo su obezbeđivali ove luksuzne predmete, kako putem ličnih kontakata tako i putem trgovine (Kristiansen 1998: 320-321).

Što se tiče **najamnine** kao importa, krajem III i početkom II veka p.n.e. Filip V je unajmio Skordiske, kako bi ratovali na njegovoj strani u ratu protiv Rimljana (Papazoglu 1969: 216). Od importovanog materijala kod Skordiska iz tog perioda potiču zdela i situla iz groba na Karaburmi i ojnohoe iz groba na Pećinama i možda se mogu interpretirati kao najamnina.

Diplomatskim darovima se možda mogu smatrati simpulumi iz grobova na Karaburmi. Oni se datuju u period posle 85. godine p. n. e., istovetni su, luksuzni i nalaze se u ratničkim grobovima. Pošto pripadaju periodu u kom je došlo do političke i socijalne nestabilnosti Skordiska, simpulumi se mogu tumačiti kao diplomatski darovi, dobijeni od strane Rimljana, kako bi služili pri utvrđivanju i potvrđivanju političkih i ekonomskih veza. Ova praksa nije retkost u odnosima između Rimljana i varvara (Wells 1996: 239). Iako bi istovetnost i mnogobrojnost simpuluma navodile na zaključak da oni nisu mogli biti kategorisani kao luksuzni i samim tim da njihov karakter nije bio karakter dara, može se reći da su ovi predmeti, mada proizvođeni u velikim količinama u rimskim radionicama ipak bili visoko poštovani među keltskom aristokratijom (Wells 1996: 239).

U **ratni plen** možda možemo ubrojati helenistički import iz humke u Krajčinićima, posebno se to odnosi na patere, koje se datuju u period posle 168. godine p. n. e. (Zotović 1985: 105), kada su i

zabeleženi prvi pohodi Skordiska na Makedoniju (Papazoglu 1969: 220).

Poseban mehanizam importovanja predstavlja trgovina. Trgovačke veze srednjeg Podunavlja i severnoitalskog prostora utvrđene su, još krajem II i tokom I veka p. n. e., uvozom bronzanog posuđa (Dizdar i Radman-Livaja 2004: 37-53). Ovo posuđe dolazi iz radionica severne Italije preko Akvileje, Emone i Siscije, odakle se trgovački put deli u dva pravca ka Donjoj Panoniji ili Savom do njenog ušća, gde je u skordističkim nekropolama, na Karaburmi posvedočen bronzanim posuđem (Majnarić-Pandžić 1970).

Trgovina i razmena su aktivnosti koje pojedinci obavljaju iz dva razloga – da bi stekli materijalna dobra ili da bi stekli status (Collis 1997: 16). Na osnovu grobnih priloga, zastupljenosti i odlika samih importovanih predmeta, može se pretpostaviti da je sticanje i potvrđivanje statusa kod Skordiska predstavljalo presudni motiv za importovanje i kasnije korišćenje rimskih i helenističkih predmeta. Pretpostavku da su predmeti stranog, rimskog i helenističkog, porekla kod Skordiska bili od izuzetnog značaja najbolje mogu potvrditi nalazi iz centralne grobnice humke na lokalitetu Krajčinići. Ovi predmeti se datuju u širok vremenski raspon, u trajanju od dva veka, a nalaze se u humci iz II veka p. n. e., te se može pretpostaviti da predmeti iz ranijeg perioda predstavljaju nasleđe, tj. luksuzne predmete od velikog značaja.

Importovani su luksuzni predmeti, prvenstveno pribor za vino. Oni su pronalazeni u skordističkim nekropolama na Karaburmi, Ajmani, Pećinama, Novom Mestu. Sudeći prema ostalim, prilično brojnim i bogatim, grobnim priložima sa ovih nekropola, može se pretpostaviti da je importovani materijal bio u uskoj vezi sa elitom. Radi poređenja, aristokrate iz dačkog i tračkog kulturnog habitusa su predstavljane sa latenskim oružjem (Theodossiev 2000: 99), ne samo iz estetskih razloga ili zato što im je ovakvo oružje obezbeđivalo nadmoć u bici, već i zbog poruke koju su hteli da upute svojoj zajednici, ili susedima. Tako je stranim simbolima dato lokalno značenje, a oni su pokazivali i identitet, ne samo status (Dzino 2008: 58). Značenje importovanog materijala kod Skordiska se možda može tražiti u potvrđivanju identiteta i statusa elite. Strani predmeti su mogli davati legitimnost i institucionalizovati hijerarhijske veze u socijalnoj grupi, a takođe i

predstavljati jedan od načina na koji je elita izražavala svoj identitet kao elita.

Osim luksuznih predmeta, prema Velsu, postoje još najmanje dve vrste importa – sirovine i predmeti za svakodnevnu upotrebu (Wells 1996: 241).

Importovane sirovine je teško determinisati. Ne može se sa sigurnošću tvrditi da li su primarni import predstavljale posude ili sirovine transportovane u njima, mada postoje pretpostavke da su italske amfore služile za transportovanje ulja, maslinki, suve ribe, ribljih sosova i drugih tečnosti, proizvoda mediteranskog područja (Brukner 1981: 45).

Poslednjoj grupi pripadaju predmeti za svakodnevnu upotrebu, koji su pronađeni najvećim delom u naseljima (npr. posuđe na Gomolavi). Ovi predmeti su pravljani serijski u radionicama i moguće je da nisu smatrani jednako skupoceni i značajni kao nakit i pribor za vino iz grobova.

Luksuzna dobra i predmeti za svakodnevnu upotrebu se ne mogu uvek posmatrati kao dve suprotne i potpuno odvojene kategorije. Predmeti se ne mogu kategorisati kao luksuzni ili svakodnevni na osnovu nekog nepromenljivog fizičkog svojstva. Značenje im je dato na osnovu uloge koju imaju u socijalnim vezama i interakcijama u specifičnom društvu, u specifičnom trenutku (Champion 1995: 8). Stoga se i import pronađen u naseljima može definisati, ne samo kao svakodnevni, već i kao luksuzan, (npr. terra sigillate sa Gomolave), i obrnuto. Osim toga, nemoguće je razdvojiti simbolički i instrumentalni značaj ovih predmeta, jer čak i korisne stvari nose određena značenja i imaju određenu simboličku vrednost (Daglas i Nej 2003: 48). Importovani predmeti, makar i bili korišćeni u svakodnevne svrhe nisu imali smanjenu simboličku vrednost.

Usvajanje stranih predmeta od strane Skordiska se mora posmatrati na više nivoa tj. značenje importovanih predmeta u novom kontekstu treba pratiti kroz više parametara. Jedan parametar može biti korišćenje ovih luksuznih predmeta pri potvrđivanju socijalnog statusa, drugi parametar može biti njihovo instrumentalno-simboličko značenje o kom je bilo reči, a treći predstavlja značaj ovih predmeta u samoodređenju kulture Skordiska. Prema Meri Daglas, kultura gradi legitimitet na temelju sopstvenih izvesnosti koje protivreče izvesnostima svake druge kulture, tj. kultura se samoodređuje u suprotnosti prema drugima (Daglas i Nej 2003: 94). Dakle, upliv materijalnih dobara iz rimsko-helenističkog kulturnog habitusa predstavljao je dobar referentni

sistem za samodefinisanje skordističkog identiteta, ali je istovremeno i bio element tog samopotvrđivanja.

Ono što je značajno u vezi sa prihvatanjem stranih predmeta – ili stranih ideja, nije sama činjenica da su usvojeni, već način na koji su kulturno redefinisani i stavljeni u upotrebu (Kopytoff 2000: 379). To se najbolje može pratiti kroz analizu predmeta koji predstavljaju imitacije rimskih i helenističkih nalaza ili pronalaze svoje uzore u stranom materijalu.

Poznate su imitacije helenističkih nalaza iz IV, III i I veka p. n. e. (pitosi, zdele, sudovi) iz groba iz Kostolca (Manojlović i Jacanović 1987: 7-13), sa Karaburme (grob 27) (Todorović 1972: 51) i iz Krajčinovića (Zotović 1985: 106). Imitacije rimskih predmeta potiču iz I veka p. n. e., nađene su na lokalitetu Sarine Međe (Svetozarevo) – sudovi, pitos i amfora (Vetnić 1967: 43), kao i na Gomolavi, gde su pronađene imitacije rimskih tanjira i zdela. Od osam zdela, pet su imitacija terra nigre, dve terra sigillate, a jednu je teže determinisati. Nalazi iz grobova, posebno zdela iz groba 27 na Karaburmi (u ovom grobu je pronađen samo još i simpulum i fragmentovana mala posuda, dok su se u grobovima sa importom nalazili mnogobrojni prilozii), kao i pitos iz groba u Kostolcu (ovaj grob nije ratnički, za razliku od grobova u kojima je pronađen originalni importovani materijal) (Manojlović i Jacanović 1997: 7-13) idu u prilog pretpostavci da je jedna od funkcija imitacija importovanog materijala bila zamena originala, što se može tumačiti i kao oznaka težnje ka dostizanju socijalnog statusa.

Osim imitacija posuđa, strani uticaj je primetan i u izradi luksuznih predmeta, posebno kantarosa i kratera. Kantarosi su pronađeni u grobovima u Donjem Gradu u Osijeku (grob 31), Kupinovu, Karaburmi (grobovi 34, 38, 41, 59) i Pećinama kod Kostolca (grobovi 268, 982, 993, 1131, 1360), na naseljima Gomolava, Voganj-Bare i Livade kod Sremske Mitrovice (Dizdar 2004: 77). Ovi kantarosi, koji su nastali pod uticajem helenističkog metalnog i keramičkog posuđa pojavili su se u III veku p.n.e. i izrađivani su na lončarskom kolu (Dizdar 2002: 76). Kantarosi zadržavaju elementarni oblik, ali se u modelovanju nešto razlikuju od svojih grčkih uzora.

Krateri, nalikuju kantarosima, ali su znatno većih dimenzija. Pronađeni su u grobovima 268 i 982 na Pećinama, kao i na Karaburmi, u grobu 34 (Sladić 2001: 437).

Slika 3. Kantarosi izrađeni prema helenističkim uzorima (Sladić 2001: 437).

Figure 3. Kantharoses made according to Hellenistic patterns (Sladić 2001: 437).

Predmeti izrađeni po uzoru na strani materijal se pojavljuju u istom periodu (III vek p. n. e.) i u istom kontekstu (grobovi) kao i sam importovani materijal. Oni mogu na najbolji način posvedočiti o trajnijem usvajanju, ne samo modela i tipova nalaza ili načina njihove izrade već i kulturnih značenja koje su oni nosili.

Kompleksni odnosi između mediteranskog i skordističkog kulturnog habitusa mogu se razmatrati sa aspekta načina importovanja, funkcije importovanih predmeta, kao i značenja koja su ti predmeti u novom kontekstu dobili. Važni su podaci i o socijalnoj grupi koja je kontrolisala i vršila proces usvajanja kako predmeta, tako i njihovih značenja. Stoga se konstruisanje socijalnog i kulturnog identiteta skordističke zajednice jednim delom može tumačiti kao rezultat transakcije između helenističkog i rimskog i skordističkog kulturnog habitusa. Analiza rimskog i helenističkog importovanog materijala kod Skordiska može poslužiti kao prilog izučavanju ovih kompleksnih procesa i odnosa u daljim istraživanjima.

Zaključak

Helenistički i rimski import kod Skordiska se datuje u period od III do I veka p. n. e. Utvrđeno je da su importovani pribor za vino, nakit, lakrimarijumi i posude. Importovani predmeti su pronalazeni u kontekstu nekropola, naselja i jedne jame.

Pretpostavljeno je da su predmeti iz grobova i nekropola dospeli kod Skordiska u vidu diplomatskih darova, ratnog plena, najamnine i možda raz-

mene, dok su u naselja rimski predmeti dospeli verovatno putem trgovačkih veza.

S obzirom na mali broj nalaza helenističkog porekla u odnosu na količinu rimskog importa, može se pretpostaviti da stalne trgovačke veze između helenističkog i skordističkog sveta nisu postojale, ili su bile nestabilne i efemerne. Nasuprot tome, o rimsko-panonsko-podunavskim trgovačkim putevima svedoče istorijski izvori i brojni arheološki nalazi.

Može se pretpostaviti je da su rimski i helenistički predmeti u skordističkom kontekstu obavljali više funkcija i nosili razna značenja. Na osnovu karakteristika samih predmeta, konteksta u kom su pronalazeni, kao i njihovog karaktera, importovani predmeti su mogli predstavljati statusne simbole i služiti potvrđivanju identiteta skordističke elite, dok su imitacije importovanih predmeta možda funkcionisale kao oznaka težnje ka dostizanju socijalnog statusa.

Literatura

- Brukner O. 1981. *Rimska keramika u jugoistočnom delu provincije Donje Panonije*. Beograd: Savez arheoloških društava Jugoslavije
- Champion T. C. (ur.) 1995. *Centre and Periphery, Comparative Studies in Archaeology*. London: Routledge
- Collis J. 1997. *The European Iron Age*. London: Routledge
- Daglas M., Nej S. 2003. *Osobe koje nedostaju: kritika društvenih nauka*. Beograd: Samizdat B92
- Dautova-Ruševljan V., Brukner O. 1992. *Gomolava, rimski period*. Novi Sad: Vojvođanski muzej
- Dizdar M. 2002. Borut Križ. Kelti v Novem mestu/The Celts in Novo mesto (katalog izložbe). Novo Mesto, 2001: Dolenjski muzej. Prikaz kataloga. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, XXXV: 269.
- Dizdar M., Radman-Livaja I. 2004. Nalaz naoružanja iz Vrtne ulice u Vinkovcima kao prilog proučavanju rane romanizacije istočne Slavonije. *Prilozi instituta za arheologiju u Zagrebu*, 21 (1): 37.
- Dizdar M. 2004. Grob LT 11 iz Zvonimirova – primjer dvojnog pokopa latenske kulture. *Opuscula archaeologica – Radovi Arheološkog zavoda*, 28 (1): 41.

Dzino D. 2008. The Celts in Illyricum – Whoever They May Be: the Hybridization and Construction of Identities in Southeastern Europe in the Fourth and Third Centuries BC. *Opuscula archaeologica*, 31: 49.

Jovanović B., Jovanović M. 1988. *Gomolava, naselje mlađeg gvozdenog doba*. Novi Sad: Vojvodanski muzej, Beograd: Arheološki institut.

Jovanović B. 1985. Nekropola na Pećinama i starije gvozdeno doba Podunavlja. *Starinar*, XXXVI: 13.

Kopytoff I. 2000. The Cultural Biography of Things: Commoditization as Process. Interpretative Archaeology. U *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective* (ur. A. Appadurai). Cambridge University Press, str. 377-398.

Majnarić-Pandžić N. 1990. Novi nalaz pojasne kopče. *Vjesnik arheološkog muzeja Zagreb*, XXIII: 55.

Manojlović M., Jacanović D. 1987. Keltski grob iz Kostolca, U *Viminacium* 2: 7.

Majnarić Pandžić N. 1970. *Keltsko-latenska kultura u Slavoniji i Srijemu*. Vinkovci: Gradski muzej Vinkovci

Papazoglu F. 1969. *Srednjbalkanska plemena u predrimsko doba*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Petrović B. 2003. Praistorijske kulture na tlu Beograda. U *Muzej grada Beograda* (ur. B. Kovačević). Beograd: Muzej grada Beograda, str. 7- 31.

Sladić M. 2001. Prilog proučavanju helenističkog uticaja na teritoriji srpskog Podunavlja. U *Vestigatio Vetustatis* (ur. A. Cermanović-Kuzmanović). Beograd: Filozofski fakultet, centar za arheološka istraživanja, str. 431-441.

Tasić N. 1992. Predkeltsko stanovništvo srpskog Podunavlja i severnog Balkana. U *Skordisci i starosedeooci* (ur. N. Tasić). Beograd: Balkanološki institut SANU, str. 75-83.

Todorović J. 1972. *Praistorijska Karaburma I*. Beograd: Muzej grada Beograda

Theodossiev N. 2000. North-Western Thrace from the Fifth to First Centuries BC. *British Archaeological Reports – International Series*, 859.

Wells P. S. 1996. Trade and Exchange. U *The Celtic World* (ur. M. J. Green). Routledge, str. 230-240.

Vetnić S. 1967. Obala, Majur, Svetozarevo – dako-getska naselje ili nekropola. *Arheološki pregled*, 9.

Zotović M. 1985. *Arheološki i etnički problemi bronzanog i gvozdenog doba zapadne Srbije*. Beograd: Savez arheoloških društava Jugoslavije

Milana Kostić and Marija Marjanović

Hellenistic and Roman Imported Material Found at the Sites of Scordisci

In this paper, Hellenistic and Roman imported material found at the sites of Scordisci was analysed. The analysed artifacts were found at the necropolis Karaburma, Ajmana, Pećine, Krajčinovići, a pit at the site Zemun Polje, and at two settlements – Gomolava and Cusum. The aim of the research was the analysis of imported material, and determination of the meaning that imported material had in the Scordistic context. Main problems were related to defining the character and function of the material.

It is supposed that the artifacts of Hellenistic and Roman origin were used as marks of social status, i.e. the function of imported things was probably approving the identity of Scordisci's elite.